

CHARAKTEROVÉ VLASTNOSTI HETEROSEXUÁLNÍCH ŽEN PRAKTIKUJÍCÍCH ALTERNATIVNÍ VÍRU

VLADISLAV SHESTAKOV

FILOZOFICKÁ FAKULTA, UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, KATEDRA PSYCHOLOGIE
FACULTY OF ARTS, PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC, DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY
sheskoslav@gmail.com

CHARACTER TRAITS OF HETEROSEXUAL WOMEN PRACTICING ALTERNATIVE FAITHS

Abstract: The article deals with a psychological analysis of character traits in heterosexual women practicing the occult. The aim of the research is to identify certain personality traits of heterosexual women and to compare them with a control group of respondents. The author uses the psychological character questionnaire Accent of Personality of Leonhard and Shmishek for the research. There are 58 respondents with Belarusian, Ukrainian and Russian female nationality in the sample. The average age of the participants is 27.5 years. Quantitative research takes place in the years 2021-2022 and is carried out by electronic data collection via Google Forms. From the statistical results, the author concludes that there is a significant difference between the levels of hyperthymia, dysthymia and demonstrativeness in the two sample of participants. The results of current research may be useful for clinical psychologists targeting clients with increased anxiety, dysthymia, hypertension, exaltation, and other character traits. The results can also be used by the staff of the centers when working with adolescents who are interested in the occult but do not profess any religion. Psychologists can use the results obtained in psychological training or psychodrama to normalize the emotional behavior of participants.

Keywords: occultism; character accentuation; heterosexual women

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 93, 2022, No. 3 - 4, Number of Article 5, p. 345 – 354.

DOI: 10.14712/12117617.93.3-4.5

Úvod

Po celá tisíciletí hraje náboženství ve vývoji společnosti důležitou roli. Význam náboženství v životě moderního člověka se však pravidelně mění, objevují se nové alternativní formy duchovních praktik, přičemž o některé projevují zájem především ženy. Určité formy spirituality totiž naplňují potřeby žen, které chtějí existovat mimo obvyklou hierarchii a mimo maskulinně centralizované tradiční náboženské systémy.

V dějinách civilizace nalezneme dostatek případů, kdy náboženské názory společnosti ovlivňovaly její sekulární obraz, a proto se staly rozhodujícím faktorem při řešení mnoha otázek včetně hodnocení rolí mužů a žen. Jaké by tyto role měly být? A jaké psychologické a charakterologické rysy mohou být vlastní jejich nositelům?

S ohledem na tyto skutečnosti je zkoumání charakterologických vlastností a rozšíření psychologických profilů heterosexuálních žen praktikujících alternativní duchovní víru (včetně okultismu) aktuálním tématem v oblasti psychologie náboženství.

Teoretická část

Náboženství funguje jako jedna z kulturních praktik, která transformuje biologické pohlaví do kulturních konstruktů „mužskosti“ a „ženskosti“. Pro věřící mají tyto konstrukty význam až posvátnosti a neomylnosti. V tomto smyslu nabízejí náboženské instituce nerovné rozdělení mocenských zdrojů mezi pohlavími a přispívají k jejich udržení v systému společenské hierarchie. Tradiční náboženství nadále nivelizují ženské zkušenosti s vírou a potřeby žen v náboženském sebevyjádření. V tomto kontextu vede přirozená transformace náboženství ke vzniku a rozvoji kvazi náboženských hnutí, v nichž hraje ženský faktor významnou roli. Alternativní náboženská hnutí vznikají jako reakce na existující překážky v tradičních formách náboženství a nabízejí spíše orientaci na duchovní praktiky než na víru jako takovou. Jejich cílem je rekonstruovat genderovou nerovnost v náboženském kontextu.

Z pohledu autora článku jsou alternativní formy náboženství katalyzátorem při realizaci myšlenek ženské spirituality, která se vytváří prostřednictvím směsi náboženských praktik. Na základě konceptu „feministické spirituality“ autor naznačuje, že takové formy intuitivního poznání a spirituality, jako jsou astrologie, magie, mystika, teosofie, antroposofie či šamanismus, mohou ztělesňovat ženskou podstatu, která se snaží zachovat si vlastní identitu v androcentrickém systému. Z tohoto důvodu autor souzní s tezí Opazo, podle které je nábožensko-filozofická spirituální praxe prostředkem odporu proti patriarchátu.¹ Přitom je třeba zdůraznit souvislost mezi spiritualitou a intelektuální, tvůrčí a emocionální složkou.

Lze poznamenat, že ve femiteismu existují určité psychologické vzorce, které mohou ovlivnit utváření nového obrazu ženy.

Postuláty okultní filozofie založené na principu paradigmatu Malé tradice potvrzují výše uvedené, tedy princip „sakrační sexuality“ a princip „uznání ženskosti“. To znamená, že v okultismu mají ženy stejná práva a možnosti jako muži.

Termín „okultismus“ do širšího povědomí zavedl Eliphas Lévin v roce 1856 v knize o rituální magii *Dogme et rituel de la haute magie*. Generální delegát

¹ Opazo, M. U. (2021). Spiritism as artistic, affective, and feminist agency: The case of the Morla Sisters in Chile. In: C. Macón, M. Solana, & N. L. Vacarezza (Eds.), *Affect, Gender and Sexuality in Latin America*. Palgrave Macmillan, Cham [online]. 2021 [cit. 2021-12-23]. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59369-8_8, 151-177.

Karmelitánského řádu v České republice, expert katolické církve na problematiku esoteriky, okultismu a hermetismu Kodet dokumentuje, že okultismus je možné chápat jako tajnou nauku zabývající se činnostmi a jevy nadpřirozenými a vědecky nevysvětlitelnými.²

Okultní sféry spirituality dekonstruuji dichotomii vlastní mužským náboženstvím a zahrnují do svého hodnotového systému priority jako subjektivita, intuice, spontánnost, tělesnost, něha a sexualita, což svými výzkumy potvrzují Leah i Mistral.³

Výše uvedená hierarchie priorit žen může naznačovat přítomnost dominantních charakterových rysů v jejich osobnostním profilu, jejichž souhrn umožňuje ženám intuitivně volit liberálnější spirituální systém. Za účelem identifikace takových osobnostních rysů rozpracoval Shmishek dotazník, který obsahuje deset stupnic podle deseti typů zdůrazněných osobností identifikovaných Leonhardem. Na jejich základě rozlišujeme deset typů zvýraznění: I. hypertymie, II. zaseknutí, III. emotivita, IV. pedantství, V. úzkost, VI. cyklotymie, VII. demonstrativnost, VIII. excitabilita, IX. dystymie, X. exaltace. Jak dále zdůrazňují Yasnikova a Sobennikov, hypertymie popisuje člověka, který je téměř vždy inspirovaný a plný nápadů.⁴ Rád dělá několik věcí najednou, ale často je nedokončí, ztrácí zájem nebo motivaci. Má široké zájmy, baví ho učit se a poskytovat užitečné rady. Zaseknutý typ má tendenci vést dlouhotrvající konflikty. Tato osoba je náchylná k žárlivosti a nadměrnému podezírání. Velmi dlouho si pamatuje křivdu. Emotivní typ se blíží hypertymnímu typu, ale reakce nejsou tak jasné. Tento typ je soucitný a vykazuje nadměrnou citlivost na vnější vlivy. Pedantická osoba je dost opatrná, přesná a totéž vyžaduje i od jiných lidí. Velmi násilně reaguje na porušování pravidel. Tento typ se vykazuje pečlivostí, je náchylný k opakovanému ověřování skutečností. Úzkostlivý typ se rád stará o své okolí. Snaží se nacházet se v činnostech, které umí nejlépe. Vyhýbá se vysokým pozicím, protože se obává rizika a konkurence. Pro cyklotymika je typická měnící se nálada. Lidé tohoto typu se snaží najít optimální způsob fungování, jdou do extrémů. Jejich nálada a reakce závisí na vnějších událostech. Demonstrativní typ má tendenci k intrikám, jeho psychika je labilní, má sklon být v centru pozornosti a má dobře rozvinutou fantazii. Excitabilní neboli vzrušený

² Kodet, V. Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-7566-125-8.

³ Mistral, G. Toda culpa es un misterio, antología mística y religiosa de Gabriela Mistral. Chile: La Pollera, 2020. SKU: 9789569203978CATEGORÍAS.

⁴ Yasnikova, E. E., Sobennikov, V. S. Predmet i zadači medicinskoj psihologii. Irkutskij gosudarstvennyj medicinskij universitet [online]. Kafedra psichiatrii i medicinskoj psihologii, ©2013 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: https://www.ismu.baikal.ru/src/downloads/d35483f0_predmet_zadachi_med_psihologii..pdf

typ osobnosti se vyznačuje zvýšenou impulzivitou, špatně ovládá své touhy a podněty. Dystymik je často v depresivní náladě. V práci je zodpovědný, ale v životě je pesimista. Nemá rád hlučnou společnost. Exaltovaný typ osobnosti je emocionální, milující, altruistický. K tomuto typu často patří fanatici a nábožensky založení lidé.

Výzkumný problém a cíle výzkumu

Schnabel ve svém příspěvku předpokládá, že při zkoumání spirituality převažuje faktor rasy nad jinými faktory a uvádí výsledky svého výzkumu, podle nichž vysokoškolsky vzdělané afroamerické ženy ze sexuálních menšin meditují a modlí se častěji než kterákoli jiná zvažovaná podskupina výzkumu.⁵ Na základě výše uvedeného výsledku autor tohoto článku zaměřuje svou pozornost na skupinu heterosexuálních žen s vysokoškolským vzděláním, které praktikují okultismus, a výsledky porovnává (pro pochopení možných psychologických rozdílů) s totožnou skupinou žen bez vyznání. Také je ovšem potřeba zdůraznit, že dle Tempela a Moodleyho „mystická zkušenost může korelovat se zranitelností psychického zdraví a s dlouhodobými obtížemi, jako je deprese, úzkost, sociální izolace, problémy s užíváním návykových látek, sociální tlaky a opakující se hněv“.⁶ Tato teze umožňuje předpokládat, že heterosexuální ženy praktikující okultismus se mohou lišit od kontrolního vzorku v určitých charakterových rysech, a to zejména v hypertymii, demonstrativnosti a dystymii, což umožňuje zaměřit se na určité alternativní duchovní praktiky.

V souladu s účelem výzkumu autor stanoví další úkoly: analýzu a interpretaci výzkumu ve feministické oblasti a v oblasti spirituality, realizaci psychologického kvantitativního výzkumu a formulaci výsledků.

Cílem výzkumu je identifikace určitých charakterologických rysů osobností heterosexuálních žen a jejich porovnávání s kontrolní skupinou respondentů.

Na základě vědecké analýzy zdrojů autor formuluje následující hypotézy:

H1: Pro heterosexuální ženy praktikující okultismus je, v porovnání s kontrolním vzorkem respondentů, charakteristická zvýšená úroveň hypertymie.

H2: Heterosexuální ženy praktikující okultismus mají vyšší úroveň demonstrativnosti než kontrolní skupina.

H3: Pro heterosexuální ženy praktikující okultismus je, v porovnání s běžnou

⁵ Schnabel, L. Religion across axes of inequality in the United States: Belonging, behaving, and believing at the intersections of gender, race, class, and sexuality. Religions [online]. 2020, 11(6) [cit. 2021-11-13]. Dostupné z <https://doi.org/10.3390/rel11060296>, 296.

⁶ Tempel, J. van der, Moodley, R. Spontaneous mystical experience among atheists: meaning-making, psychological distress, and wellbeing. Mental Health, Religion & Culture [online]. 2020, 23(9) [cit. 2022-02-05]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13674676.2020.1823349>, 789–805.

populací, charakteristická zvýšená úroveň dystymie.

Metoda výzkumu

Sběr dat se provádí prostřednictvím psychologické metody Akcentace osobnosti dle Leonharda a Shmisheka. Psychologická metoda Akcentace osobnosti obsahuje 88 výroků, které jsou seskupeny do deseti škál, z nichž každá odpovídá jednomu směru akcentace charakteru. Čas na vyplnění dotazníku není omezen. Můžeme hovořit o tendenci ke zvýraznění charakteru, pokud je konečné skóre v rozmezí od 15 do 19. Charakterový rys je zdůrazněn, pokud je skóre rovno nebo větší než 19. Dotazník taktéž zkoumá deset charakterových rysů. Autor volí danou metodu na základě adekvátního množství položek k testování, pro její snadnou dostupnost, dobré psychometrické kvality, jasnou formulaci a způsob vyhodnocení otázek. Test má taktéž dobrou vnitřní i vnější validitu. Všechny škály dosahují vysoké reliability, Cronbachova alfa je rovna 0,76. Metoda je adaptovaná na ruskou populaci, což odpovídá cílům a výběrovému vzorku aktuálního výzkumu.

Šetření daného výzkumu se zúčastnilo celkem 58 respondentů s běloruskou, ukrajinskou a ruskou státní příslušností, které nepatří k žádné etnické menšině. 29 účastníků tvoří heterosexuální ženy praktikující okultismus. Průměrný věk dotazovaných je 27,5 roku. Celkem 29 respondentů výběrového vzorku uvádí vysokoškolské (případně vyšší odborné) vzdělání (viz graf č. 1).

Kontrolní skupinu v počtu 29 dotazovaných tvoří heterosexuální ženy, které neprojektují žádnou víru. Většina účastníků (25 osob) uvádí vyšší odborné vzdělání, čtyři respondenti mají titul Bc. Skupina je totožná s výše uvedenými věkovými, národnostními a genderovými charakteristikami.

Na studii mohli participovat pouze účastníci splňující specifická kritéria, což vylučuje účast klientů, kteří neodpovídají cílům daného výzkumu. Každý z respondentů osobně odpověděl na tyto anonymní otázky položené autorem výzkumu:

1. Jaká je Vaše sexuální orientace?
2. Patříte k nějaké etnické menšině?

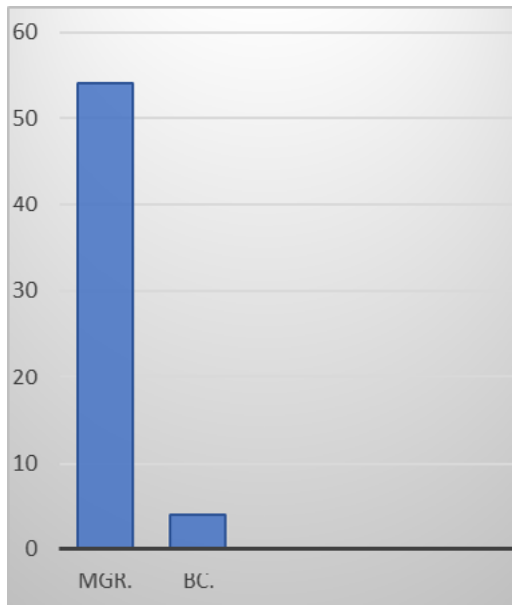
Na základě obdržených odpovědí byli vybráni respondenti vyhovující cílům studie, kteří pak mohli přistoupit k plnění dalších úkolů.

S účelem výzkumu byli účastníci seznámeni prostřednictvím informovaného souhlasu, který předcházela vlastnímu vyplňování dotazníku. Výzkum probíhal mezi 2. prosincem 2021 a 11. zářím 2022 a byl realizován způsobem elektronického sběru dat prostřednictvím Google Forms.

Analýza a interpretace výsledků

V grafu č. 1 jsou znázorněny získané výsledky týkající se vzdělání účastníků dvou výběrových vzorků.

Graf č. 1: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů dvou vzorků

Pro realizaci výzkumu autor použil kvantitativní přístup a pro následné zpracování dvou nezávislých vzorků neparametrický Mann-Whitneyův test, kde N_1 je počet subjektů ve vzorku 1, N_2 je počet subjektů ve vzorku 2, T_x je větší ze dvou hodnotových součtů a N_x je počet subjektů ve skupině s nejvyšším součtem hodnot.

Výsledky představené v tabulce č. 1 porovnávají dva nezávislé vzorky prezentované dle charakterologického dotazníku Akcentace osobnosti Leonharda a Shmisheka.

Tabulka č. 1: Výsledky porovnávání dvou nezávislých vzorků respondentů

Respond.	Testy	Škály	ΣHodnost.1	ΣHodnost.2	U	α skóre	Rozdíl (α< 5%)	Rozdíl (α< 1%)
1	Akcent	I	719	993	284	0,030	Ano	Ano
2		II	752	960	317	0,100	Ne	Ne
3		III	797	915	362	0,348	Ne	Ne
4		VI	928	784	349	0,257	Ne	Ne
5		V	901	811	376	0,474	Ne	Ne
6		VI	898	820	385	0,574	Ne	Ne
7		VII	1042	690	235	0,003	Ano	Ano
8		VIII	777	934	342	0,208	Ne	Ne
9		IX	988	722	289	0,035	Ano	Ano
10		X	904	807	372	0,427	Ne	Ne

Pomocí statistické analýzy došel autor článku ke zjištění, že mezi úrovní emotivity a hypertymie existuje při porovnávání dvou výběrových vzorků respondentů signifikantní rozdíl, což znamená, že hypotézy H1 a H2 jsou potvrzeny. Ze statistického výsledku autor usuzuje, že mezi úrovní dystymie existuje u dvou výběrových vzorků účastníků významný rozdíl, čímž je potvrzena hypotéza H3.

Diskuze

K testování výše uvedených hypotéz vedla autora článku rozdílná zjištění předchozích výzkumů. Autor se domnívá, že existuje korelace mezi praktikováním alternativního vyznání (včetně okultismu), heterosexuálními ženami a jejich charakterologickými osobnostními rysy na úrovni hypertymie, dystymie a demonstrativnosti.

Autor zastává názor, že pojem „hypertymie“ popisuje otevřenou osobu, která je vždy v inspiračním stavu a plná tvůrčích nápadů. Ráda dělá několik věcí najednou, ale má tendence k intrikám. Má také labilní psychiku, což je typické i pro demonstrativnost. Dle názoru autora je vnější locus of control osobnosti spojen s tvůrčím a uměleckým zaměřením člověka jak v reálném, tak i ve virtuálním prostředí. Masoom provádí průzkum 1246 respondentů z deseti náhodně vybraných čtvrtí města Dháka a analyzuje data v rámci modelování strukturálních rovnic (SEM).⁷ Závěry jeho studie naznačují, že lidé s vysokou vnější úrovní kontroly

⁷ Masoom, M. R. Acquisition centrality, locus of control and the influence of religion in everyday life:

jsou pravděpodobněji ovlivněni svou náboženskou zkušeností než lidé s vnitřním místem kontroly. Opazo pak ve svém článku uvádí do kontextu spirituální praxe používané chilskou ženskou elitou, z nichž většina jsou umělkyně, básničky a spisovatelky.⁸ Ženy vytváří spirituální síť, která je nejen umělecká a intelektuální, ale také emocionální.

Jak dále předpokládá Schnabel, při zkoumání spirituality převažuje rasa nad jinými faktory.⁹ Autor zkoumá náboženství podle charakteristik sociálního postavení a zkoumá skupinové rozdíly respondentů podle náboženství, chování, přesvědčení, pohlaví, rasy, etnicity, sociálního postavení a sexuality na 35 071 respondentech. Z výsledků studie vyplývá, že vysokoškolsky vzdělané afroamerické ženy ze sexuálních menšin meditují a modlí se častěji než kterákoli jiná zvažovaná podskupina.

S ohledem na tuto skutečnost se autor článku domnívá, že pro afroamerické ženy ze sexuálních menšin jsou meditace a modlitby (v důsledku nedostačující úrovně tolerance v měšťanské společnosti) podpůrnými a vyrovnávacími pilíři. Je třeba upozornit na to, že podle posledních výzkumů se religiozita a spiritualita častěji objevuje u žen než u mužů.

Je nutné konstatovat, že se výsledky aktuálního výzkumu rozcházejí s výzkumem Luqmana, Puriho a Tanwara.¹⁰ Tento rozdíl je způsoben odlišnými náboženskými, kulturními a dalšími přesvědčeními výběrových souborů respondentů. Zmínění autoři dokumentují, že osobní spiritualita koreluje se sebeúctou, místem kontroly a vnímaným úspěchem, zatímco v tomto výzkumu se autor zabývá porovnáváním vzorku osob praktikujících okultismus s běžnou populací a hledáním odlišných charakterologických rysů ve struktuře osobnosti.

Autor tohoto článku konstatuje, že výsledky jeho výzkumu také potvrzují a upřesňují předpoklad Tempela a Moodleyho, že se zranitelností psychického zdraví a s dlouhodobými obtížemi může korelovat mystická zkušenost.¹¹ Získané

The case of urban consumer class of Bangladesh. Bangladesh, European Review of Applied Sociology [online]. 2020, 13(21) [cit. 2021-10-23]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/eras-2020-0006>, 1–14.

⁸ Opazo, M. U. (2021). Spiritism as artistic, affective, and feminist agency: The case of the Morla Sisters in Chile. In: C. Macón, M. Solana, & N. L. Vacarezza (Eds.), *Affect, Gender and Sexuality in Latin America*. Palgrave Macmillan, Cham [online]. 2021 [cit. 2021-12-23]. https://doi.org/10.1007/978-3-030-59369-8_8, 151-177.

⁹ Schnabel, L. Religion across axes of inequality in the United States: Belonging, behaving, and believing at the intersections of gender, race, class, and sexuality. *Religions* [online]. 2020, 11(6) [cit. 2021-11-13]. Dostupné z <https://doi.org/10.3390/rel11060296>, 296.

¹⁰ Luqman, N., Puri, A., & Tanwar, K. C. Gender differences in spiritual personality. *International Journal of Multidisciplinary and Current research*. 2015, 3, 719–722.

¹¹ Tempel, J. van der, Moodley, R. Spontaneous mystical experience among atheists: meaning-making, psychological distress, and wellbeing. *Mental Health, Religion & Culture* [online]. 2020, 23(9) [cit. 2022-02-05]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13674676.2020.1823349>, 789–805.

výsledky aktuálního výzkumu ukazují, že heterosexuální ženy praktikující okultismus se od kontrolní skupiny účastníků liší mírou dystymie. Pojem „dystymie“ patří mezi chronické afektivní poruchy a vyznačuje se častou plačtivostí, zhoršeným spánkem, pocity beznaděje a neschopností vyrovnat se s běžnou odpovědností. Dodnes zůstává nevyřešena otázka, zda je dystymie biologicky podmíněnou poruchou nebo je důsledkem vlivů výchovy a raných zážitků člověka.

Podle názoru autora mají okultní praktiky, které se vyznačují rozmanitostí přístupů a metod práce se svým vnitřním světem, u takového člověka psychoterapeutickou a podpůrnou funkci. Lidé nacházejí v okultismu psychologickou rovnováhu, která vyvažuje duchovní potřeby člověka pomocí rituálů, terminologie, standardizovaných forem chování a reakcí.

Výsledky aktuální studie ukazují, že heterosexuální ženy praktikující okultismus se od kontrolní skupiny účastníků liší mírou demonstrativnosti. Autor výzkumu se domnívá, že zvýšená míra demonstrativnosti respondentů je charakteristická pro hypertymii, což v plné míře vysvětluje tento výsledek.

Závěr

Na základě provedeného výzkumu lze konstatovat, že heterosexuální ženy praktikující okultismus se od kontrolního vzorku účastníků zásadně odlišují mírou hypertymie, dystymie a demonstrativnosti měřenou psychologickým charakterovým dotazníkem Akcentace osobnosti K. Leonharda a S. Shmisheka.

Z výsledků studie vyplývá, že okultní praktiky kompenzují chování heterosexuálních žen praktikujících okultismus a plní v jejich životě substituční funkci. Nutno říci, že dle Surzykiewiczze je spiritualita součástí individuálních potřeb člověka.¹² Dle Schrama, Kleana, Elsaessera a Furukawy se dystymie projevuje nízkým sebevědomím a sníženou schopností prožívat radost a potěšení.¹³ Objevují se trvalé prožitky osamělosti, prázdnoty a nudy. U těchto lidí se také objevují pocity, že společnost jim nerozumí a nedokáže naplnit jejich emocionální požadavky.

V souvislosti s výše uvedeným se autor domnívá, že za účelem lepšího pochopení funkcí alternativních věr v souvislosti s lidskou osobností by mohly být další výzkumy zaměřeny na zkoumání korelace mezi strategií hledání spirituálních smyslů u pacientů s dystymií na oddělení pro léčbu afektivních poruch a jejich vírou, aby bylo možné odpovědět na otázku, zda náboženské přesvědčení

¹² Surzykiewicz, J. Religion, religiosity and spirituality as individual resources and social capital within the field of social pedagogy and social work. *Social Pedagogy*, 2015, 1, 23–71.

¹³ Schramm, E., Klein, D. N., Elsaesser, M., Furukawa, T., & Domschke, K. Review of dysthymia and persistent depressive disorder: History, correlates, and clinical implications. *The Lancet Psychiatry* [online]. 2020, 7(9) [cit. 2022-01-01]. Dostupné z [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30099-7](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30099-7), 801–812.

ovlivňuje osobnost, anebo zda si lidé vybírají náboženství podle své osobnosti a psychologických vlastností.

Také by bylo zajímavé porovnat vzorky členů praktikujících okultismus v různých zemích za účelem lepšího pochopení psychologických rozdílů a podobností.

Výsledky aktuálního výzkumu mohou být užitečné klinickým psychologům zaměřeným na klienty se zvýšenou úzkostí, dystymií, hypertymií, exaltací a dalšími charakterovými vlastnostmi.